مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

محمد معصوم هوتک

۲۰۱۸/۱۲/۱۹

د مولوي دوست محمد کابلي منظوم پښتو آثار

مولوي دوست محمد کابلي له هغو پښتنو پوهانو څخه دئ چې په هندوستان کې ئې ژوند تېر کړی او هورې مړ سوی دئ. دده اصلي پلرنی مېنه د غزني شيلګر وه او په ختنه اندړ وو. پلار ئې ملا امير نومېدئ چې له غزني څخه خورد کابل ته را کډه سوی وو. هندوستانيو علماوو چې د مولوي دوست محمد له نامه سره (کابلی) کيښ، لامل ئې په خوردکابل کې ددغې کورنی استوګنه وه. مولوي دوست محمد د امير عبدالرحمن خان (۱۸۸۰ - ۱۹۰۱ع) تر پاچهی پخوا هندوستان ته ولاړ او په دهلي، رامپور او لکهنو کې ئې تر تحصيل وروسته په ټونک کې دايمي استوګنه غوره کړه.
ټونک د هندوستان په اوسنيو تشکيلاتو کې د راجستان ايالت يو ښار دئ. په دې ښار کې چې د هند په شمال لويديځ کې پروت دئ،له يوې نيمي پېړی راهيسې د پښتنو نوابانو واکمني چلېږي. ددې نوابی بنسټګر اميرالدوله نواب امير خان سالارزی (۱۸۰۶ ــ ۱۸۳۴ع)وو. د امير خان سالارزی(۱) پلار محمد حيات خان نومېدئ چې څه موده ئې په هندوستان کې د پښتانه نواب دوندي خان بړيځ (۱۱۱۷ ــ ۱۱۸۵هـ ق) نوکري کړې وه (۲). نواب امير خان سالارزي پر ټونک باندې دمړيني تر وخته (۱۸۳۴ع) واکمني وچلوله او د ايسټ انډيا کمپنی له خوا ئې واکمني په رسميت پېژندلې سوې وه. تر ده وروسته ئې زوی محمد وزيرخان نواب سو او د نوابی دا لړی تر ننه پورې ددغې کورنی په غړو کې روانه ده. وروستی نواب (نهم نواب) ئې محمد آفتاب عليخان نوميږي چې له ۱۹۹۴ع کال راهيسې د نوابی پر مقام ناست دئ. د سالارزيو پښتنو دغې نوابی له نورو عمراني او ټولنيزو چارو پر څنګ علم او فرهنګ ته هم خورا زيات خدمتونه کړي دي. په ټونک کې پښتنو پوهانو ته په درنه سترګه کتل کېدله. د پښتو، پارسي ، عربي او اردو آثارو يوه لويه کتابخانه ئې تاسيس کړې وه چې ددغې کتابخانې په پښتو خطي نسخو کې ځيني نادر آثار (د حبيب الله ديوان، د صديق ديوان، د مهين ديوان، او نور) خوندي ول (۳). په دغه کتابتون کې راغونډ سوي آثار اوس د هندوستان او پېښور په خطي زېرمو کې موندل کېږي او وايي چې پر دغو نسخو باندې د" کتابخانهٔ سرکار ټونک" مهرونه سته.
زموږ تر بحث لاندې عالم مولوي دوست محمد کابلي چې په ټونک کې د مېشتېدلو نيت کاوه، په دغه رياست کې به د نوابی چوکی غالباً دنواب اميرخان د کړوسي نواب محمد ابراهيم عليخان (۱۸۶۷ ــ ۱۹۳۰ع)په واک کې وه. نواب محمد ابراهيم خان په اردو ژبه شاعري کوله اوشعري تخلص ئې (خليل) وو(۴). د ټونک مقاماتو د مولوي دوست محمد کابلي علمي مقام ته په کتلو سره هغه ته د ټونک رياست د قاضی القضات مقام ور وسپاره. ده تر دغه مقام پخوا څه موده د اګرې د جامع په مدرسه کې د سرمدرس دنده هم درلوده خو د ژوند زياته برخه ئې په ټونک کې تېره کړه. دده له نوو موندل سوو پښتو اشعارو څخه داسې ښکاري چې د ژوند په وروستيو شپو ورځو کې پردېسی زورر پر کړی وو او د کابل او وطن په ياد ئې سوي چيغي له خولې وتلي وې. په يوه غزل کې داسې وايي:

زه له لاسه د رقيب يـــــــم هسې تنګ په هندوستان کښې
لکه فيل مست چه تنګ وي د کابل پـــــه برفستان کښې

زه په هند کښې داسې تنګ يم تل سوزان لکه پتنګ يم
لکه تنګ چه کــــوم شهيد وي د لندن په ګورستان کښې

زړه مې بند دی په کوګل کښې هيڅ ارزو نشته په دِل کښې
لکه تل چه حاکم بند کا کـــــــــوم مجرم په قبرستان کښې

خاص په ټونک کښې داسې ضيق يم چه جدا له خيل فريق يم
لکه بند چه کبک دري شي په اګـــــــره په تابستان کښې

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

کە بيرون شــــــــم زه له هنده، له دي ملکه ناپــــــــسنده
نو خوشحال به شم هرګوره ګــرچه شم په طبرستان کښې

له طـــــــوطيانو د کابل يم، په کابل د شـــــــــاکابل يم
اوس خپلوان څما موجود دي په کولاب د ترکستان کښې

چه راياد دا خپل اوطان شي آب هـــــــوا هغه توتان شي
زړه مې هسې رنګ قوي شي چه رستم وو په سيستان کښې

يـــــــو کاريز د سلسبيل دی، چه شيرين له رودِ نيل دی
بل چشمه سپينه موجوده، ده په ببخ د کوهستان کښې

زردالو او سيب هم ډېر دي ،چه له حد له شــماره تېر دي
د خوراک مـــــــــانع ئې نشته اندرون په باغستان کښې

که جنت وي په دنيا کښې مخصوص نه وي په عقبا کښې
نو لايق ئې شاکابل وه نه بل ځــــــــــای په زرعستان کښې

" دوسته" راشه توبه ګار شه ،له بد کاره پـــــرهېزګار شه
ګوندي خدای دي ښخ کا ګوره د بقيع په ګورستان کښې

(خطي نسخه، ۲۰۵مخ)

يو بل ځای ئې ويلي دي:

زه په اصل له طـــــوطــــــــــــــيانو د کابل يم
په کابل کښې شــــــــــاکابل چه د ميدان دی

اوس پا بند يـــــــمه په تونک کښې څما ياره
چه يو ښهر له ښـــــــــــــهرو د هندوستان دی

دوست محمد که ځان طوطي بولي ښاپيري
چه ســـــــــراج د درست امت له ثناخوان دی

(خطي نسخه ۴۳۸مخ)

د مولوي دوست محمد مړينه په ۱۳۲۸ هـ ق کال = ۱۹۱۰ع کې پېښه ه (۵)او په تونک کې د موتي باغ په هديره کې ښخ دئ. وايي چې دوه زامن او څلور لوڼي ئې پاته سوي دي (۶). علامه رشاد کښلي دي چې د کابل پوهنتون د حقوقو فاکولتې پخوانی استاد پروفيسور اسماعيل غزنوي د مولوي دوست محمد د لور له خوا لمسی دئ. د افغانستان د لوی عالم او د پښتو ټولنې پخوانی غړی ارواښاد مولانا عزيزالرحمان سيفي (۱۳۶۲ش مړ) مور هم د مولوي دوست محمد کابلي لور وه.
له مولوي دوست محمد څخه په عربي،پارسي، اردو ژبو کې خطي او چاپي آثار پاته دي. په تذکره علمای هند کې ئې د يوه اثر يادونه سوې ده چې (عين الاصابه فی رفع السبابه) نومېږي (۷).ددې اثر ژبه پارسي ده او په ۱۲۹۶ هـ ق کې په لکهنو کې چاپ سوی دئ (۸).بل اثر ئې(تحفة الاخلاء فی عصمت الانبياء) دئ چې په عربي ژبه ئې کښلی او په لکهنوکي په ۱۲۹۴ هـ ق کال چاپ سوی دئ. دريم اثر ئې په اردو ژبه د (عين العلم) ترجمه ده. څلرم کتاب ئې نزهة الخواطر نومېږي. پنځم اثر ئې ضابطۀ افغاني او شپږم ئې (آمدنامه) ده چې د وروستيو دوو اثرونو خطي نسخې ئې په ترتيب سره د تونک او ډهلي په ملي ميوزيم کې خوندي دي. ضابطۀ افغاني د ګرامر او قاموس برخې لري چې پېژندنه ئې د ښاغلي سرمحقق هيوادمل په قلم ليکل سوې ده (۹).د آمد نامې نوم سته خو زما د معلوماتو له مخې تر اوسه لا د تحقيق ډګر ته راوتلې نه ده، يا به زه نه يم پر پېښ سوی(۱۰).
د مولوي دوست محمد کابلي د پښتو آثارو او پښتو شاعرۍ خبره زموږ مشرانو پوهانو کړې ده. علامه رشاد د مولانا سيفي له خولې کښلي دي چې" ملا دوست محمد د پښتو ژبې شاعر هم وو" (۱۱).دده د پښتو نثر ځېنې نمونې ښاغلي هيواد مل صاحب له ضابطۀ افغاني څخه را نقل کړې او خپرې کړې ئې دي، خو دده د پښتو شعر آثار تر ننه زما

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

په سترګه سوي نه ول. د سږکال (۲۰۱۸ع)په نومبر کي ماته د دوست محمد کابلي د پښتو منظومو آثارو یوه مجموعه په لاس راغله(۱۲)چي په هغي کي څو رسالي او پښتو غزلي او قصیدې را غونډي سوي دي. دا مجموعه په ښکلي نسخ خط پر ژیړ بخونه کاغذ خطاطي سوې ده. د مجموعي قطع (۲۰ x ۲۸)سانتي ده . هر مخ ئي په سره رنګ د درو کرښو په چوکاټ کي نیولی دئ او د بیتو تر منځ فاصله ئي په سرو عمودي کرښو سره بېله کړې ده. عنوانونه ئي هم په چوکاټو کي نیولي دي . هر مخ پر سر باندي عدد لري خو رکابونه ئي هم منظم ورکړي دي. ټولي رسالي په یوه مجلد کي سره ګنډل سوي دي او تر صحافت وروسته بل چا په انګرېزي عددو سره ټولي مجموعي ته پرله پسي نمبر ورکړی دئ او په دې ډول دمجموعي ټول مخونه (۴۴۲) ته رسېدلي دي. د نسخي کاتب معلوم نه دئ او له امکانه لیري نه ده چي د شاعر په خپل لیک دي وي؟
د مجموعي لومړی رسالي (۱۸۴ مخه) نیولي دي چي سراج الملة والدین امیر حبیب الله خان ته ئي اهداء کړې ده. دا رساله ئي د پنځو ګلونو غونچه بللي ده او په هغي کي ئي د اسلام پنځه بناوي په تفصیل سره په نظم بیان کړي دي. د نظم فورم ئي مثنوي او هر نیم بیتی ئي دوولس سېلابه دئ. ځیني مخونه پر څلور باندي نور بیتونه هم لري او داسي ښکاري چي رساله تر کتابت وروسته بیا کتل سوې او بشپړه سوې ده. د رسالي هر مبحث ئي " کتاب" بللی دئ لکه "کتاب الطهاره"،" کتاب الصلوة"، او نور. هر کتاب ئي بیا پر بابونو او فصلونو وېشلی دئ. رساله په سر کي د مقدمي پر ځای یوه قصیده لري (پنځوس بیته) لري چي په هغي کي ئي د خپل ممدوح امیرصفتونه،د رسالي د کښلو اړتیا او یو څه خپل حال بیان کړی دئ. د قصیدې له متنه داسي ښکاري چي رساله پخوا ویل سوې او بشپړه سوې وه او وروسته چي ئي امیر ته د اهدا کولو اراده کړې ده، نو ئي په سرکي دا قصیده د مقدمي په توګه پر زیاته کړې ده.
زه به ددې قصیدې لازم بیتونه دلته را نقل کړم:

تعریف دی ســـــــــزاوار د هغه ذات ذوالکرم
بازار چه د وجـــــــــود ئې کړ آباد پر کل عالم

موصوف دی خود په واړو کمالاتـــــو بِلا رَیب
تل پاک دی له نقصانه ســـــــزاوار دی د قِدَم

قادر دی په هر کار او په هــــر آن کښي بې ګمان
احوال د ټول عالـــــــم کا په یو آن کښي منتظَم

هر کار چه ئې مرضی وي چه دی راغلی پر وجود
هرګــــز ئې تخلف د ارادې نه شي یـــــــو دم

نه عرش وو نه کـــــرسي وه نه افلاک نه عناصر
ده وکړه اراده چه کــــــــــړي ظاهر تمام عالم

یو نور ئې له خپل نوره را جــــدا کړ ډېر روښان
صـــــاحب ئې د رتبې کړ له کل خلــــــقو مقدم

*****

اې خدایه ته نازل کـــــــــړې رحمتونه صد هزار
هر وقت او په هـــــــر آن کښي په دې نورِ مجسم

هم وي دي سلامـــــــونه بې حساب او بې شمار
نازل پر هغوی خلـــــــــقو چه دده په لار دي سم

شاهــــــان او سلاطین دي خلــــــفا د هغه نور
څـــو درومي دوی په لار د هـــــغه نور مکرم

لازم دی په رعیت باندې فـــــرمان د هر سلطان
لازم لکه فـــــــرمان چه د رســــــول دی پر امم

نن ورځ د لوی اختر ده هـــــم نوروز دی د بهار
جاري دي دریابـــــونه له چــــــشمو نه د کرم

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولـئ

سرسبز دي ټول باغونه هر يو شـــــــاخ له ګلو پُر
هر ګل داسي خوشبوی دی ګــــويا ګل دی د اِرم

ټول ملک له ګلو پُر دی رنګارنګ ئې دي الوان
جامه زمردي ده اوس اغـــــــــوستې غر او سم

قمري او فاخـــــته، زرکه بلبلان او نــــــور پرند
ټول ګرزي په چمن کښي اوس له باز سره همدم

غرڅه د لويو غــــــــرونو له مزرو سره يو ځای
اوبه په يو ګــــــودر څښي نه وېرېږي له ضيغم

مشغول دي په ثــــــنا او په صفت د کــــردګار
چه خلاص دي د بازانــــــو د شيرانـــو له ستم

جـــــــاري دی پر زبان د هر ذيروح داسي کلام
چه ناست دی اوس په تخت هغه سلطان معظم

چه دی باعث د اَمن او راحت د هــــــــر مظلوم
ظالم دده له خـــــــــوفه ظلم پرېښوو يک قلم

*****

تدبير د سلطنت ئې کل مـــــوروث دی له ضياء
انـــــصاف او دادرسي دده پـــــــر واړو مقدم

مشهور دی په حبيب الهي په درست جـــــــهان
صاحب د تخت و بخت دی هـــــم د تاج هم د علَم

اوس جـــــمع په دربار دي ټول ارکان د سلطنت
ســـــــادات او عـــــلماء او بزرګان دي فراهم

هــــــديه او پېشکشي ده هــــر يوه څخه بې بها
حاضر دي په ادب روښـــان جبين خوش مبتسم

ماهم دا فکر وکهٔ چه هــــــــديه کړم داسي شی
چه دی وي ســـــزاوار د پېشکشی د ذوالحشم

هر څــــــــــو مي فکر وکهٔ هيڅ رانغلل په نظر
اِلا غونچه د ګلو چه خوشــــــــبو وه په هر شم

غونچه وه له پنځو ګلونــــــــــو جوړه هر يو ګل
خوشـــــــرنګه خوشنما وه له ګلانـــــــو د اِرم

يو ګل دی د صلـــــــوة بل د زکـــوة بل د صيام
بل حج د بيت الله دی او تـــــوحيد ئې دی پنځم

دا ټول مي کړل په نــــــــظم افغاني سره منظوم
چه واخلي هر افغان له ده فايده څه زيات و کم

هم هغه مي هديه کــــــــړه د حبيب د ګردګار
بېشک چه سزاوار ددې غونچې که خورم قسم

موســــــوم ده دا غونچه په پنځه رکنه د اسلام
دا نظم افغاني هـــــــــديه د شاه شوه پر دې دم

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

چه یاد وي نوم د شــــــاه تر هغه وقته پر جهان
څو لـــــــــوستی پر زبان د پښتنو شي دا رقم

دا دوستِ محمد د هندوســــــتان دی بندیوان
اوس غواړي اعـــانت دی له حبیب د ذوالکرم

چه خلاص شي له جـــــــواره د کفارو دی مدام
مشغول په دی دعا وي تل په وقت د صبحدم

تر دې قصیدې وروسته "کتاب الطهارت" داسې شروع کېږي:

څلور ځیزه په اودس کښي فرض دي یاره
د خپل مخ وینځل ته یــــــو له دیو شماره

د مخ حد که دي په کار وي راشه زده کړه
درته وایم غـــــــــوږ په کېږده شنیده کړه

تر پنځم رکن وروسته ئي په عقایدو کې "کتاب الایمان" راوړی دئ او د هغه په پای کې ئې رساله په یوه " خلاصه" پای ته رسولې ده. "خلاصه" ئې د رحمن بابا په اقتفا داسې پیل کړې ده:

گـــــوره هسي کـــردگار دی رب ځما
چه موجود پخپل اختیار دئ رب ځما

پر همدې وزن او قافیه ئې اووه ویشت بیته ویلي دي و وروسته ئې د کتاب الایمان خلاصه بیان کړې ده چې وروستی بیت ئې داسې دئ:

دا تقریر ځما له خانه ،نه دی یاره
د احمد بن حنبل کلام ئي شماره

او په همدې بیت سره لومړی رساله پای ته رسیږي.
ددې رسالې د لمانځه د بیان په پای کې ئې ددغې برخې د ویلو ځای او نېټه داسې ښوولې ده:

چه فارغ شـــــــــــوم له بیانه د نمازه
په نن ورځ چه عاشـــــوره ده دا ممتازه

چه لسم تــــاریخ له میاشتي محرم دی
دیارلس ســوه له هجري تېر اولسم دی

په اگره کښي چي اکبرآباد ئي نــوم دی
سلاطین د هندوستان له مرز و بوم دی

(خطي نسخه ۹۳ مخ)

د ۱۳۱۷هـ ق کال د محرم لسمه د ۱۸۹۹ ع کال د می له ۲۲مې سره برابرېږي. دغه وخت پر افغانستان باندې د امیر عبدالرحمن خان د پاچهۍ وروستي دوه کلونه دي. په دغه وخت کې مولوي دوست محمد په اگره کې دئ. تر دغې نېټې اته کاله وروسته د افغانستان پاچا سراج الملة والدین امیر حبیب الله خان د ۱۹۰۷ع کال د جنوری پر دوهمه هندوستان ته رسمي سفر وکړ. گویا مولوي دوست محمد دا رساله د امیر د سفر پر وخت تیاره درلوده او هندوستان په تېره بیا اگرې ته د امیر د ورتلو پر وخت به ئې لازمه بللې وي چې د تحفې په توگه ئې ورته وړاندې کړې. داچې رساله به ئې تر امیر پورې رسولې وي که نه؟ زموږ سره سمدلاسه د ویلو څه نسته. امیر حبیب الله خان د ۱۹۰۷ع کال د جنوری پر ۱۵مه په اگره کې د تاج محل په کتنه بوخت وو. هورې ئې دغه ځای له مسلمانانو سره کتلي هم ول.
د مولوي دوست محمد کابلي د پښتو رسالودغې زموږ تر بحث لاندې مجموعې دوهمه برخه په حقیقت کې د مولوي کابلي شعري مجموعه ده چې په سر کې د " قصیدهٔ عظماء" په نامه یوه اوږده قصیده راغلې ده (دوه سوه او شل

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

بیته). په دې قصیده کې د انسان له خلقت څخه بیا تر مرګ پورې ببلابېل حالات او کوایف بیان سوي دي. د پیل دوه بیته ئې داسې دي:

راشه حال خپل ماحضر کړه، په عبرت ســـــره نظر کړه
چه یقین دې ښه حاصل شي نـــو چشمان په وینو تر کړه

ته په اصل کښې معدوم وې له وجوده خپل محروم وې
خدای پیدا په څه حکمت کـــړې له اول نه یاد دفتر کړه

پای ئې:

دا قیمت د ټول جنت ده ، هـــم د حورو د نعمت ده
هم دیدار د خدای په وخله یخ په اور ته د سقر کړه

دوسته راشه تل وژاړه د زړه سوز له خدایه غواړه
دا هم پرېږده اې نادانه په رحمت د خدای نظر کړه

تمت

تر دې قصیدې وروسته څورلس غزلې راغلي دي چې یوه ئې څورلس بیته، بله ئې پنځلس بیته، بله ئې دوولس بیته او نورې پاته ئې ټولې یوولس یوولس بیته دي .یو دوې به ئې د کلام د نمونې په توګه رانقل کړم:

هلکتوب تېر شهٔ ځلمی شـــومه بیا پیر شوم
د هر کار په جـــوړېدو کښې په تدبیر شوم

علم و فضل مې حاصــــــــل کهٔ مقتدا شوم
د دنیا په قصد ســــــــاجد د هر امیر شوم

په محفل د علـــــماء کښې خدمتګار شوم
په مجلس د جاهــلانو کښې خود میر شوم

فلسفي او معقولي شـــــوم حسابدان شوم
په مطلب ئې نشوم پـــوه په زړه زهیر شوم

تمام عــــــــمر مې ضایع په دې فـــنون کهٔ
په ټول هند کښې تر کابل پورې شهیر شوم

نه صورت نه هیولا راته معلـــوم شـــــوه
له لیدو د جوهــــــر فرد نه هـــم ضریر شوم

د ذاتي او عرَضي په فـــــــرق کښې جانه
د هوا په سخت حصار کښې بند اسیر شوم

چه زه پوه په ناپوهي د دوی شـــــوم جانه
نو طالب د احـــــــــادیث و د تفسیر شوم

مدرّس د مدرســـو شوم په ډېر ځای کښې
کله زهــــد و عبادت تـــــقوی پذیر شوم

وظایف او عــــــملیات او ورِد مې کار وه
اراده مې د سلوک وکـــــــــره فقیر شوم

دعاګو د ماهـــــــرویانو شــــــوم څو واره
چه بندي د تورو زلــــــــفو په زنځیر شوم

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

عزيز عـــــــــــمر مي ضايع په عبثيات کۀ
خوله کنډاسه ملا کړه اوس کوږ شاتير شوم

په آخــــــــر چه مي نـــــــــظر وکۀ اې وروره
په افلاس د هر يو څيز کښني بې نظير شوم

اوس نه علــــــــــم نه دولت نه بل کمال شته
په دوستي د محمد روشــــــــــن ضمير شوم

(خطي نسخه ۲۰۷مخ)

*****

که څه وايــــــــم له پيرانـــــــــــو وايم څه
ددې وقت له رهــــــــزنانـــــــــــو وايم څه

شپه و ورځ ئې د تسبيحو دام په لاس وي
له دې داسي صيادانـــــــــــــــو وايم څه

عـــــــــــمامه چينه دواړه د صــــــــوفيانو
اوس له دې رياکارانـــــــــــــــو وايم څه

ظاهر حـــــال ئې د صوفي په زړه لبوه وي
اوس د زړونو له لـــــــــــــبوانو وايم څه

په لباس د صــــــــوفيانو کښني غدار وي
زه له داسي غــــــــــــــــدارانو وايم څه

که امير ئې پـــــــــه دام راشي تل اختر کا
له دا هسي خوشــــــــــــــحالانو وايم څه

که ئې ښځه شـــــــــــوه مريده نو دده شي
زه له داسي زانـــــــــيانـــــــــو وايم څه

د حرام حلال فــــــرق نه کاندي هيڅکله
اوس له دې پرهېزگارانـــــــــو وايم څه

که د غدر ډوډۍ مومي خپله نه خوري
زه له دې حرام خــــــــــــورانو وايم څه

په مجلس کښني ئې تل ذکر او ارشاد وي
د خلوت له غـــــــافلانــــــــو وايم څه

د هند خلق که هرڅو دوی مسلمان دي
زه له داسي مســــــــــلمانـــــو وايم څه

چه کلام د خدای موجود عمل په بل کا
له دې داسي قانــــــــــون دانو وايم څه

د قانون عمل مرغوب که له کلام شي
شي کافر له کافــــــــــــــرانو وايم څه

او که حق گڼي کلام په قانـــون کار کا
ظلم و فسق دی له بدانـــــــــو وايم څه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

دوسته پرَته کړه قلم ژبه دي بند کړه
زه له داسي راستگــــــويانو وايم څه

(خطي نسخه ۲۰۹مخ)

د اشعارو برخه پر ۲۱۱ مخ پای ته رسيږي او ورپسي د ميراِث منظومه رساله شروع کيږي چي يو سل و نهه اتيا (۱۸۹) مخه ئي نيولي دي. په پيل کي ئي د هغي بلي رسالي په شان يوه قصيده وشمه سريزه راوړی ده. د سر څو بيته ئي داسي دي:
تر بسم الله وروسته:

اوس ياد کړه په اول نوم د خـــــــــالق د بحر وبر
رحمت غواړه له خـــــــــــدايه د نبيانو پر افسر

رحمت دي وي نازل پر ابـــــوبکر يارِ غـــــــار
هم وي دي پر فـــــاروق په ذی النورين و په حيدر

باقي چه څوک اصحاب د پاک رسول دي يا ئي آل
نازل شــــــه په دوی واړو رحمــــــــــتونه له داوَر

يو وقت مي دا خـــبره په زړه راغــــــله په څو واره
چه هيڅ دي حاصل نه کـــړه په دنيا کښي بی ضرر

اوس علم فرايض يعني ميراث کـــــــــړه ته منظوم
پر ژبه افـــــــغاني چه پښتنو له شي رهـــــــــــــبر

فايده ورځني واخلي تول افـــــــــــغان په اساني
څوک وکاندي دعا په حـــــــــق د ستا وقتِ سحر

د سريزي ټول بيتونه يو د پاسه سل(۱۰۱)بيته دي. ورپسي ئي د ميراث رساله راځي. د رسالي هر مبحث په يوه بيت سره شروع کوي او بيا د هغه بيت شرحه د مثنوي په لنډ بحر کي بيانوي. د رسالي پيل ئي په دي بيتو دئ:

اول مال د مُرده ورکړه هغه دَين کښي
چه هغه متعلق وي په کوم عين کښي

که څوک مړ شي ځما چانه
مال ئي پاتـــــه شي عيانه

په دي مړي داسي دَين وي
چه تـــعلق دده له عين وي

اول دی لازم اي وروره
چه مُرده خلاص شي له پوره

....

رساله په دي بيتو پای ته رسيږي :

مرگ او ژوند مجهول شي وروره
د مفقود په شـــــــــان ئي گوره

د مفقود چه څـــــــــه احکام دي
کل جاري په دوی تـــــــــمام دي

د ميراث په پښتو رسالو کي په دغه تفصيل سره بله رساله زما (هوتک) نه ده تر سترگو سوی.
تر دغي رسالي وروسته يوه پارسي مثنوي سته او تر هغي وروسته د بُرده قصيدې منظومه پښتو ژباړه راځي چي پيل ئي او پای ئي داسي دئ:

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ

څه له یاده د یارانـــــــــو ساکنین د ذی سلم
اوښي ویني دي بهیږي له چشمانو وبله ضم

پای ئې:

قصیده چه چا پښتو کړه رحم وکړې په ده باندې
تول ذنوب ئې ور معاف کـــــــړي مؤخر هم مقدّم

دې قصیدې ټول لس مخه نیولي دي او لیک ئې نستعلیق دئ. تر دې قصیدې وروسته بیا څو نوري قصیدې سته چې موضوع ئې پند، نصیحت او ناظم ئې پخپله مولوي دوست محمددئ. په دې قصیدو کې یوه په عربي ژبه ده او وروستی ئې د خپل پیر طریقت جناب غوث الثقلین قدس سرّه په مدح کې ده.
د یوې قصیدې په پای کې ئې ویلي چې د (فتوح الغیب) د کتاب ژباړې ته ئې هم اراده کړې وه(۱۳). دده خپله وینا داسې ده:

یوه ورځ مي په خاطر کښې راغله وروره
چه کتاب فتوح الغیب واخله وګـــــوره

چه تصنیف د ســــــــرحلقه د اولیاء دی
یعنی غوث الثقلین څـمونږ پیشوا دی

مضامین ئې مرغلـــــــري بی بها دي
پـــه قیمت کښې که ادنا دي یا اعلا دي

له اوله تــــــر آخـــــــره مي ای یــــاره
یو نظر پرې باندې تېر کــــــــړ په قراره

له هغه پس په زړه راغـــــله بی اختیاره
یو ځل نه بلکه په څـــــــوا واره تکراره

چه همت له تا صادر که صبح و شام شي
افغاني شي منفعت د کتاب عـــــام شي

پښتنو لـــــــــــــره به دا وینا بهتر شي
هم به ډک له ثوابـــــــونو ستا دفتر شي

په دنیا ئې هم اول د ځـــــــــان رهبر کړه
پس له هغه ئې نـــــــور خلقو لره ورکړه

ګوندي غـــوثِ ثقلین له تا راضي شي
جدّ دده شــــــــاه کونین له تا راضي شي

*****

خو داسې ښکاري چې مولوي دوست محمد خپله دغه اراده عملي کړې نه ده او له همدې اسیته ئې پر پورتنیو بیتو باندې وروسته چلیپا کښلې ده.
زه به د مولوي دوست محمد کابلي د نوو موندل سوو منظومو پښتو رسالو په باب خپلي خبري سره راغونډې کړم او لوستونکو ته به ددغي نوي زېرمي د موندلو مبارکي ورکړم.

آشاوا ــ کاناډا
۱۶ مه د دسمبر ۲۰۱۸ع
*****

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

لمنليکونه:

١ ـ سالارزي د کرلانیو پښتنو له څلورو څانګو څخه یوه څانګه ده چي زیاتره په باجوړ او کونړ کي میشت دي.
٢ ـ دوندي خان (څونډي خان) بړیځ د حافظ رحمت خان بړیځ د اکا زوی وو. دی د پاني پت په تاریخي جګړه کي د لوی احمدشاه بابا له کلکو ملاتړیانو څخه وو او د خرپ توري ئي وهلي وې. لوی احمد شاه بابا ئي د مېړاني په صله کي خلاتونه او جاګیرونه ورکړي ول.
٣ ـ هیوادمل، زلمی ، په هند کي د پښتو ژبي او ادبیاتو د ایجاد او ودي پړاوونه ـ ٤٥٢ مخ ، دوهم چاپ (١٣٧٣هـ ش)، لاهور.
٤ ـ کابل مجله ــ ١٠ ګڼه ــ ١٣٦٣ش ــ اروابناد مولانا سیفی ــ د پوهاند رشاد لیکنه.
٥ ـ دغه کال په افغانستان کي د سراج الملة والدین امیر حبیب الله خان د پاچهی لسم کال دئ.
٦ ـ هیوادمل، زلمی ــ د هند په کتابخانو کي د پښتو خطي نسخي ــ ٢٩٦ مخ ، ١٣٦٣ش، کابل
٧ ـ تذکره علمای هند ــ صـ ٢٦٢ ــ چاپ نولکشور، لکهنو ـ ١٩١٤ع
٨ ـ هیوادمل، زلمی، یاد سوی اثر ــ ٤٥٤ مخ
٩ ـ یورتنی اثر، هماغه مخ ــ او د هند په کتابخانو کي پښتو خطي نسخي ــ ١٨٤ ـ ١٨٦ مخونه
١٠ ـ د (آمد نامه) په نوم ابینولو کي به ښایي د (آمدن نامه) رسالې اغېزه کړې وي. آمدن نامه یوه فارسي رساله ده چي د نورستان د" جدیدالاسلام" خلکو د تعلیم له پاره د امیرعبدالرحمن خان په امر په محرم الحرام ١٣١٦هـ ق = می ١٨٩٨ع کال د ګل محمد خان محمد زائی په اهتمام د کابل دارالسلطنة په مطبع کي چاپ سوې وه. په دغه رساله کي د فارسي ژبي د افعالو ګردانونه د الفبې پر ترتیب راوړل سوي دي.
١١ ـ کابل مجله ـ هماغه ګڼه
١٢ ـ دا مجموعه زما د محترم اشنا کاکا اسدالله خان په خطي کلکسیون کي ساتله کېږي او ماته ئي د مهربانی له مخي کاپي کاناډا ته راولېږله.
١٣ ـ فتوح الغیب د شیخ عبدالقادر جیلاني قدس سِرّه تالیف دئ. ژبه ئي عربي ده خو اردو ترجمې ئي هم سته.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولئ